

Kép vagy absztrakció

Utószó a Lehel-vitához

Három vers, egy levél és egy elméleti cikk — ennyi jelent meg lapunkban Lehel István kiállításának reflexiójaként. Ezek a megnyilvánulások, szinte kivétel nélkül egyértelmű elismerést fejeztek ki, Lehel absztrakt festészetében a törvényszerű adekvált kifejezést vélték felismerni; általában mint a mély fogalmiság megtestesítőjét interpretálták ezt a művészetet. Csak egy hozzászóló, vagy inkább vitaindító vetette fel a nagyon is jogos kérdést: »Hova tetted az emberi arcot?«

Ami az esztétik, teoretikusabb hangvételű művészettörténészek és kritikusok, mint helyes és talált mondattal ki eddig az absztrakt művészet lényegéről, azt — az egyes és általános dialektikája alapján — Lehel művészetéről is elmondhatjuk, korántsem akarva ezzel tagadni annak eredetiségét és sajátosságait. Az alkotás létrehozása, a mondanivaló megformálása során az elvonatkoztatásnak az a válfaját és mértékét alkalmazza, amely a lényegnek, a fontosak közül is, csak bizonyos vonatkozásait szűri ki, de nem feltétlenül a legfontosabb mozzanatok, komponenseket. Mozdulat, pozitúra, ritmus, szerkezeti összefüggések és ezekhez hasonló vonatkozások bemutatására, érzékeltetésére kiválóan alkalmas a Lehel-féle absztrakció többé-kevésbé szimbolikus formanyelve, azonban a valóság gazdagságát, az élet »rasszóságát« és bonyolultságát ez a festészet — éppen az absztrakt volta miatt — nem tudja visszaadni.

Amennyiben az absztrakt művészet, illetve Lehel munkái valóban lényeges mondanivalót fejeznek ki, sokrétű és mély valóság tartalmat tükröznek, *túl általánosan* szinte utalásszerűen teszik ezt, és nagyrészt a szemlélőre bizzák, hogy tértől és időtől eléggé független témákat *konkrétizál*ja, hogy ő ruházza fel a tartalmat kellő aktuálítással. Ez pedig egyrészt művelt és az ilyen művészetet iskolázott ízlésű közönséget követel, másrészt — elüresedéshez közelítő általánosságá folytán — lehetővé teszi, hogy csaknem bármilyen vonatkozásokkal felruházhatók. Tehát ami előnye, az ugyanúgy lehet hátránya is.

Rendkívül alkalmasak viszont az ilyen művek arra, hogy *emlékmaként*, vagy *ilusztrációként* szerepeljenek. (Nem véletlenül választotta emblematikáját a Szülészeti Klinika Lehel anyaságát kifejező képét.) Ilyen esetekben ugyanis az az összefüggés (az intézmény jellege, a könyv szövege stb.) kiegészíti a kép tartalmát — ha erre egyáltalán szükség van ilyenkor és nem éppen az általánosság a lényeges —, tágabb összefüggésbe ágyazva, konkrétizálódik a mondanivaló. Erre eléggé rá is szorul az egész absztrakt művészet.

Lehel kompozíció-érzéke, művészetének formai virtuozitása, több képének színhátsái elismerést érdemelnek. *Tartalmi korlátainak* (bizonyos témákat mellőz; a dolgok

lényege helyett; néha csak vázukat, más-
kor csak jelképeket adja) azonban nem
adózhatunk ilyen tisztelettel. Művészet-
nek feltétlenül előnyére válnék, ha a na-
turálisan egyedi és az elvont általános kö-
zött megtalálná a helyes középutat, a fény-
képszerű és elvont között a tipikust. És
nemcsak formailag, — tartalmi szempont-
ból is. A *jelenségek törvényszerűségét* be-
mutatni a tudomány feladata; a művészet-
nek *törvényszerű jelenségeket* kell ábrá-
zolni. Lehel eddig főleg az előbbire vál-
lalkozott (tehetségének köszönheti, hogy
ennyire is sikerült), pedig az utóbbi jelen-
tette a múlt és a közelmúlt járható útját,
és ez fogja jelenteni a jövő útját is.

Kár, hogy erre alig gondoltak a vita
résztevői.

Kaposi Márton

TUKOR ELŐTT



CSOMBOK GERGELY RAJZA

Értekez Olga:

JUDIT

„Tudom, tudom Kékszakállú
Mit rejt a hetedik ajtó.”
(Balázs Béla)

Háttra nem is nézett vissza,
kilincs fogadta, s bent a selymek
két erős váll, két hívó kar.
Kigombolt szíve, mint a termék,

hiánya volt a napsugárnak,
s vágya telendő holdkaréj.
Ékszere lett megannyi csillag,
s óvé lett immár minden éj,

program előkészítésével foglalkozik, s ebben a tekintetben kapcsolatot létesített a társegyetemekkel. A másik részleg operatív jellegű, a gazdasági, elhelyezési, étkeztetési problémák megoldását tűzte feladatául. Felvették a kapcsolatot a népi demokratikus országokban működő testvéregyetemek — Ögessza, Olmütz és Halle — képviselőivel is. A szegedi orvoskari diákkörök tagjainak dolgozataiból a legkiválóbb 20-at választják ki, ezek elhangzanak a kongresszuson előadás formájában, s remélhetőleg sikerrel.

Nagy vita folyt akörül, hogy az orvoskari vonatkozású előadások két szekcióban: morfológiai és funkcionális szekcióban hangozzanak-e el. Végül úgy döntött az előkészítő bizottság, hogy ez célszerűtlen, korai megoldás lenne, s hasznosabb, ha minden orvoskari dolgozatot egy helyen ismeretnek és vitának meg.

A Tudományos Diákköri Tanács, de több diákköri tag egyöntetű véleménye szerint a 27 diákkör közül az *Élettani Intézet* a legproduktívabb. Ennek a körnek tagja Doboz Attila is, aki a legutóbbi országos konferencián 1000 forintos pályadíjat kapott a központi idegrendszeri gátló anyagok élettani szerepéről tartott előadásaiért. Kiemelkedően dolgoznak a Kórbonctani Intézet diákkörének hallgatói is. A tudományos diákköri munkában 236 jeles-jó előmenetelű orvostanhallgató vesz részt. A Tudományos Diákköri Tanács vezetőinek — az egyetemi KISZ vb-titkárnak, a KISZ-tanulmányi felelősének és a rektori megbízottnak — egybehangzó megállapítása szerint az elméleti intézetek diákköri munkája sokkal intenzívebb,

mint a klinikaiaké.

A tudományos diákkörök orvosi vonatkozásban kitűnő keretek a tudományos kutatás ABC-jének elsajátítására, s a résztvevőket jelentősen segíti az a Diákköri Tanács által megjelentetett jegyzet is, melyet Szegeden állítottak össze a laboratóriumi munka alapvető módszereinek ismertetésére.

Persze, sok még a tenni való ahhoz, hogy a tudományos diákkörök Szegeden is hasznos és célravezető műhelyei legyenek a tudományos munka elsajátításának. Csak példaként néhány problémát:

1 Szükséges biztosítani, hogy a diákköri munka a nyári hónapokban se szakadjon meg. Ebben a tekintetben pl. az Állatrendszertani Intézet diákkörei kezdeményező lépéseket tettek: szisztematikus, a kutatásokkal összefüggő kirándulások szerveztek nyárára. Másutt konkrét nyári feladatokkal bízták meg a diákköri tagokat. Nagyon szükséges ezeknek a nyári megbízatásoknak rendszerezése, koordinálása.

2 A diákköri összefüggéseket illetően mindenütt precíz munkaterv szerint kellene lebonyolítani, s ezeket az alkalmakat dolgozat-meghallgató, passzív összefüggéseket helyett élénk vitafórumokká kellene fejleszteni.

3 Ahol az állami vezetés és a KISZ szervező- és irányító munkája között nem megfelelően gyümölcsöző a kapcsolat, ott mielőbb meg kell találni az együttműködés legegészségesebb, legeredményesebb normáit.

4 Sürgősen fel kellene mérni a rosszul dolgozó diákkörök helyzetét, s határozatokat hozni a munka megjavítására.

5 Tisztázni kellene a diákköri dolgozatok elkészítésénél: melyek az etikus segítő normák, milyen mérvű a megengedhető segítség a patronáló oktatók, idősebb kutatók részéről. Nyilvánvalóan egészségtelen, ugyanis ha akár túlságosan magára hagyja a patronáló, oktató a diákokat, akár »tűz-zel-vassal« azon igyekszik, hogy diákja a lehető legjobb eredményt érje el szakterületén, s túlzásba menően belesegít a hallgató munkájába: elvégzi diákja helyett a munka zömét.

6 A szegedi felsőoktatási intézmények tudományos diákköri felelőseinek minden lehető meg kell tenni a tekintetben, hogy a határában az ország határain túlterjedő VI. kongresszust a lehető legszívesebben, tudományos és szervezői vonatkozásában a legeredményesebben benyúlhatassák le a rendező szervek, s a résztvevők tapasztalatokban meggazdagodva, egy előrevívó és eredményes tanácskozássorozat jóhírével térhessenek haza. Ebből a célból tanácsos lenne a két egyetem diákköri vezetőinek a közeli kongresszus megrendezése jegyében összeülniök, az eddigien szorosabban együttműködniök, különös tekintettel azokra a diákkörökre, melyeknél a kutatási területek érintkeznek, rokonságban vannak egymással, esetleg kiegészítik egymást.

Ha a szegedi tudományos diákkörök mai helyzetét mérlegeljük, elbizakodottság nélkül, objektíve állítható, hogy Szeged meg fog felelni a kongresszus szabta, jelenlét követelményeknek.

Dér Endre

Színházi jegyzetek:

BÍRÁLAT ÉS VALLOMÁS

A Szegedi Nemzeti Színház Bartók- és Ravel- bemutatójáról

Minden kor mást lát a legendák, a történelem hőseiben. A XV. század szadista főura előbb a mesék ijesztő réme lett, s sok irodalmi kaland után a százfordulón, a szimbolizmus korszakában egyszerre általános érvényűvé vált és egykissé megszéledült; ő lett a Férfi, az asszonyok kegyetlen zsarnoka, akitől az asszonyok nem is várnak mást, csak ezt a boldogszenvedést. Ebből a szimbolista gondolatokból indul ki a szövegíró, Balázs Béla is, aki a Kékszakállú herceg és Judit történetében a férfi és nő örök konfliktusát akarta megjeleníteni. Erről a titokról azonban jóval többet mond a zene, mint a szöveg: Bartók zenében oldja fel a férfi és nő kapcsolatának mélyén rejlő megoldhatatlan tragikumot. A balladai homályból lassan előtűnő ezer színű világ, amely ismét feketeségbe burkolódik — ez az a tragikus ív, amelyet Bartók Béla sok későbbi megíró vallomása, többek között a *Mandarin* is, leír. Ez a sok szín nem annyira a külvilág káprázata, mint a művész lelkének kitárulkozása: a vár és a birtalom él, ez maga a Kékszakállú, a férfi, a művész. Így válik egyé a műben a természetimádó és az önmagába néző emberi szemlélődés.

Ravel zenéje, A játék, letisztult, finoman kidolgozott zenei darab. Egy poétikus, lassabb bevezetőt követ egy könnyed allegro: a mű jól elhatárolt, lezárt zenei egész. De, mint ahogy a címe is mutatja, nem hordoz mélyebb mondanivalót. A zenére írt balett ellen elvben nem lehet semmi kifogásunk: táncban megfogalmazott könnyed játék

ez is, ahogy a zene is az. Ez a finom könnyedség azonban a két súlyos Bartók-darab között nemigen tud érvényesülni; a műsor ilyen összeállítása még akkor sem egészen indokolt, ha tudjuk, hogy Bartók milyen nagyra értékelte Ravel zenéjét a modern magyar zenekultúra szempontjából, s hogy éppen a színpadi műnek megírása idején az új francia zene sokban hatott rá: éppen a Kékszakállú mutatja, mennyire átlenyűgült minden külső hatás.

A csodálatos mandarin zárja le Bartók műveinek sorát. Ebben a műben tudott leginkább valós drámai történetre támaszkodni a szövegíró, Lengyel Menyhért jóvoltából. De ez a külső történet csak támpont Bartóknak, hogy az emberi lélekül valami újat és igazat mondjon. Ez a keleti, idegenszerű mandarin, aki a nyugati világ város egyik apactanyájára betoppan, az ősi, meztelen és elpusztíthatatlan emberi vágyat hozza magával. Ez a vágy nem halhat meg, míg el nem érte célját, ez a vágy az emberi lélek legmélyéről fakad, Barbár életerő lüktet a zenében, amely a kemény diszsonanciákban végül mégis feloldódik, a lobogás mértéke szűnik meg, így nemcsak megráz, nemcsak lenyűgöz, hanem a szépség gyönyörét kelti a hallgatóban.

A három bemutató közül az opera emelkedik ki: minden vonatkozásban kitűnő előadás. A két énekes: Ivánka Irén és Szalma Ferenc szép hanganyaga technikai bizottsággal, őszinte művészi átléssel párosul. A zenekar az egész este folyamán elsősorú teljesítményt nyújtott, de a

csúcspontot kétségtelenül itt, a Kékszakállú interpretálásakor érte el. Külön kell szólni *Versényi Ida* rendezéséről; az énekeseket nagyszerűen mozzgatja, a színpadi játék egyszerre stilizált és valóságos. Ugyanakkor távol van minden különleges színpadiasságtól. Nagyon átgondolt a színek alkalmazása, szép és célszerű a stilizált díszlet.

A balettkar jelentős fejlődésről tesz tanúbizonyságot. A korábban bemutatott másik Bartók-táncjáték: A fából faragott királyfi és A csodálatos mandarin összevetése ezt igazolja. A Ravel darab előadása megmutatta, hogy a táncosok jól ismerik a klasszikus balett elemeit, míg a Bartók-mű előadása arról győztet meg, hogy a modern táncművészet sem idegen a számunkra. A Ravel-mű előadása pontos és kidolgozott volt, viszont hiányzott belőle a könnyed, franciaszínű báj, amely felülemelhetne volna az etűdjellegen. A csodálatos mandarin előadásán mindenekelőtt *Harangozó Gyula* nagyszerű koreográfiáját csodálhattuk meg: a tánc együtt él a zenével, kifejezte annak rezdüléseit és nem korlátozta belső mondanivalóját. A táncosok közül *Horváth Pál* és *Vera Ilona* teljesítményét emeljük ki. A fiatal táncosok inkább a technikai kivitelre fordítottak gondot, s így a művészi átélést néhol nem érezzük meggyőzőnek.

Nagy élmény ez a színházi este. Csak gratulálhatunk a közreműködő művészeknek, s *Vaszy Viktor* igazgató-karnagynak, hiszen főként az ő érdeme, hogy a színházban ilyen színvonalú előadást élvezhettünk.

Kanyó Zoltán

Bemutató meg a kritikák

A Kamaraszínház Čapek előadásáról

Szorgalmas tv-nézők még emlékezhetnek arra az esetre, amely által a *Ki mit tud* egyik selejtezője vált ismertté. A zsűri döntése elletüntetett a közönség, amely jobbnak találta azt a szavalt, akit a bírálóbizottság nem engedett tovább. Ekkor *Ascher Oszkár* felállt s azonnal megindokolta döntését, mely szerint a közönség védelme első hallásra talán hatalmasabb teljesítményt nyújtott, de a zsűri által jobbnak tartott szavalt több képességet, saját gondolatot, igényesebb előadói eszközöket produkált, vagyis teljesítményében nem a versben rejlő hatóságosság dominált, hanem az, amit ehhez még önmagából adott.

Čapek: A rabló című lírai komédiájának (bemutató: május 4-én a Szegedi Nemzeti Színház Kamaraszínházában) kritikáit olvasván a szegedi lapokban, ez a *Ki mit tud* selejtező jut az eszembe. Mért?

A színes szempontjából — természetesen — kétféle szerep létezik: jó szerep és rossz szerep. A néző is csak kétféle színészi produktumot ismer: jó alakítást és rossz alakítást. És a kritikus akkor téved a leginkább, ha egyenlőségjelet tesz a jó szerep és a jó alakítás közé, vagyis ha — sokszor a gyors hatás alá került, az élmény pillanatában nem elemző közönség tapsaitól is megtévesztve — megfélekedezik *Ascher Oszkár* már idézett, jogos igényéről: mit tett ő hozzá? Vagyis a művész.

Mert ha *Pap Évának* bájos, fiatal, hamvas leányalakot kell líraiban a színpadon életre keltenie, akkor a rendező már a szereposztásnál biztos lehet afelel, hogy *Pap Éva* a red jellemző báj, lírát és üdeséget nyújtja majd a színpadon, tehát azokat a tulajdonságokat, amelyek emberi művészi alkotásra szerencsésen jellemzőek.

Nyilvánvaló épp ezért tehát, hogy az a kritika, amely *Pap Éva* e darabban nyújtott alakításáról így ír: »... bájosan, kedves-helyesen, sok lírával... Mimi kis-lányos kedvességét« — nem tartja szem előtt, hogy a kritikusnak elsősorban a teljesítményt, a művészi, alkotói erőfeszítést és eredményeit kell mérlegelnie. Ez esetben tehát — ismételjük: elsősorban — az lehet a kritikus vizsgálódásának anyaga, amit a művésznő alakításában e bájoságon-helyességen túl és afölött látott. Másfajta kritikus tévedés: nem látni, hogy mit követel az író, sőt az írói mondanivaló egy-egy figurától. Idézek egy kritikából: »Mecs Károly, bár kitűnő partnerek bizonyult... az általa keltett figurája csak jelkép maradt.« Nincs okunk feltételezni, hogy a kitűnő drámaíró ismert Čapek írói gyengeségből szülte szimbólumát a rabló szimbólumát. Ez a formalista bíráló aztán önkényesen két csoportra osztja a szereplőket — az írói, műfaji megjelölést követve — úgy állítja be, mintha egyeseknek »lírázni«, másoknak komédiázni kellett volna a színpadon. Az író lehetőséget nyújt főszereplőnek a komédiára éppen úgy, mint epizodistáinak a lírára.

Ki élt ezzel a nagyszerű, kettős lehetőséggel? Egyetlen színész az egész előadásban: *Mentes József*, *Self*-alakításában. Bátran állíthatjuk: egyedül ő találta el tisztán a lírai komédiának ezt a sajátos hangütését, őszinte és őszintén mosolygó patoszt. Nem mások lírájával szemben képviseli a komikumot, hanem egyé ötvözi a kettőt: lírája kissé komikus, humora lírai. Konceptió, elmélyült munka, az előadás legjobb színészi teljesítménye.

A rendezőt, a főiskolát most végzett *Friss Pétert* ért megróvás is inkább dicséret:

Cs. I.